

ŞAİR, YAZAR, POLİTİKACI, EĞİTİMCİ ve BESTECİ RÜŞTÜ ŞARDAĞ¹

M. Hakan Cevher*

ÖZET

Rüştü Şardağ (1916-1994), 20. yüzyılın güzide aydınlarından. Yaşamı, Türk kültür ve politikası içinde şekillenmiş, Milletvekilliği ve Belediye Başkan Yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Fars edebiyatına dair dilimizde yaptığı çalışmalarıyla, *Büyük Kültür Madalyası* ödülüne layık bulunmuş, İzmir Radyosu ve Kültür Bakanlığı İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korosu'nun kuruluşunda bizzat rol oynamıştır. 22 kitabının yanı sıra, yazdığı güfteler ve 62 bestesiyle, Türk musikisi tarihinde önemli bir yere sahip olan Şardağ, ayrıca pek çok sanatçının hocalığını da yapmış, ulusal basında ve süreli yayınlarda çok sayıda kültür ve siyaset içerikli yazısı yer almıştır. Bu makalede, dopdolu geçen 78 yıllık yaşamı, ana hatlarıyla ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rüştü Şardağ, İzmir Radyosu, Türk Edebiyatı, Türk Musikisi, Fars Edebiyatı.

POET, AUTHOR, POLITICAN, EDUCATOR and COMPOSER

RÜŞTÜ ŞARDAĞ

ABSTRACT

Rüştü Şardağ (1916-1994) is one of the most distinguished intellectuals of the 20th century. His life was shaped through Turkish culture and politics; he served as parliamentarian and deputy mayor. He was awarded with *Büyük Kültür Madalyası* (Major Culture Medal) upon his studies on Persian literature in Turkish, he took an active role in the establishment of Izmir Radio and State Chorus of Turkish Classical Music. Şardağ who has a significant place in Turkish music history with his 22 books, 62 compositions and lyrics he wrote was also the teacher of many musicians. He had many articles on culture and politics published in national media and periodicals as well. In this article his full life of 78 years will be outlined.

Keywords: Rüştü Şardağ, Izmir Radio, Turkish Literature, Turkish Music, Persian Literature.

¹ Bu yazı, Rüştü Şardağ'ın büyük kızı Sabah Hanım ile yapılan röportaj ışığında hazırlanmıştır. Tarihi bilgiler; Cumhuriyet, Milliyet, Yeni Asır, Güneş, Vatan Gazetelerinden, besteleri ise TRT repertuarından alınmıştır.

* Ege Üniversitesi, Devlet Türk Müsikisi Konservatuvarı, Temel Bilimler Bölümü Başkanı.

“Küfr kon siyâset nekon”
(Kâfir olun siyasetle uğraşmayın)

Rüştü Şardağ

Ailesi

Mehmet Rüştü Şardağ, 1916 (1331) yılında, babası Mehmet Âtîf Beyin görevli olarak bulunduğu, Halep şehrinde dünyaya geldi. Babası, I. Dünya Savaşı nedeniyle Alay Kâtibi ve Emîni olarak Romanya cephesine gönderildiği için; annesi Kilis’li Melek Hanım, iki ablası, bir ağabeyi ile beraber, Rüştü Bey bir yaşındayken, İstanbul’a dönmek zorunda kalarak, Beylerbeyi’ne yerleştiler. Daha sonra, babası da İstanbul’a gelmiş ve orada emekli olmuştur.

2 Ocak 1935’de yürürlüğe giren *Soyadı Kanunu* ile, babasının doğduğu Şardağ’ından ilhâm ile *Şardağ* soyadını aldılar.

Eğitim-Öğrenim Yılları

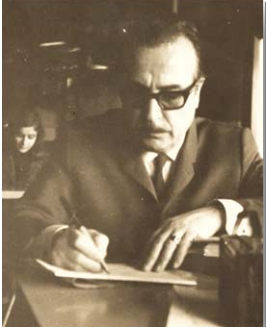
Mehmet Âtîf Bey, Kahramanmaraş’ın Elbistan ilçesinde, Şardağ eteklerinde doğdu. Mevlvî Şeyhi olan dedesinden Arapça ve Farsça öğrendi. Aldığı eğitimi oğluna aktararak, henüz beş buçuk yaşında iken, Kur’an’ı hatmettirdi. Daha sonra, Beylerbeyi ve Burhaniye Camii imamlarından Kur’an hıfzettirmiş, bizzat kendisi, Arapça ve Farsçanın temellerini öğretmiştir. Beylerbeyi Numûne ve Altûnizâde ilkokullarında okuduktan sonra, Üsküdar Ortaokulu’nu bitirdi. 1932 yılında İstanbul Muallim Mektebi’ne girdi. Yaz tatillerinde, bir ermeni hocadan özel Fransızca dersleri aldı. Babasının vefatından sonra düştükleri ekonomik sıkıntı nedeniyle önce Trabzon Muallim Mektebine sonra da Balıkesir Öğretmen Okulu’na devam etti ve oradan 1936 yılında mezun oldu. Aynı yıl başladığı, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü’nü 1939’da bitirdi. 1940 yılında vatani görevini yapmak üzere askere alındı. Kırkağaç’ta 16. Tümen, 64. Alay’da Levazım Teğmen olarak askerliğini tamamladı. 1960’da, Ankara Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü’nde *İdarecilik* mastırı yaptı. Ankara Devlet Konservatuvarı’nda Dr. Tahsin Banguoğlu ile DeneySEL Fonetik profesörü Kuhunbuh’un yanında asistanlık yaptı. Bu arada, Hukuk ve Felsefe bölümlerine devam etti ancak tamamlamadı.

EVLİLİĞİ

1944'de, 1924 doğumlu İzmirli Emine Rezzan Kutluk ile evlendi.

Bu evliliğinden; Melek Sabah², Sema³ ve Gülfer⁴ isimli üç kızı oldu.

YAZARLIĞI

18 yaşındayken, Abdülhak Hamit'in sekseninci yaş günü vesilesiyle yazdığı şiiri, Cumhuriyet Gazetes'i'nin birinci sahifesinde yayınlandı. Dîvân şiirine merak salarak, babası ile Hayyam'dan çeviri denemeleri yaptı. Varlık, Yeni Adam, Ülkü, Yığın, Hisar, Türk Müsîkîsi dergilerinde çalışmaları yayınlandı. Cumhuriyet Gazetes'i'nde, *Edebiyât Bahisleri* ve *Günün Konuları* isimli köşe yazıları yazdı, Vakit Gazetes'i'nde hikâyeleri yayınlandı. Ulus, Milliyet, Yeni Sabah, Tan, Yeni Asır,

Güneş ve Vatan gazetelerinde deneme ve eleştiri yazıları yazdı. 1944'den itibaren bir süre Ülkü Dergisi'ni yönetti. Farsçadan çeviriler yaparak yayınladı ve üç kez İran Spâs

² 1946 Ankara doğumlu Melek Sabah Şardağ, Gazi Üniversitesi Resim Bölümü'nü bitirdikten sonra London Art School'dan *Çocuk Resimleri Sertifikası* aldı. İzmir Özel Türk Koleji'nde ve Karataş Lisesi'nde resim ve sanat tarihi öğretmenliği, 1977'de Dokuz Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nda öğretim görevliliği yaptı. Timuçin Savaş, Fikri Sağlar, Ercan Karakaş ve İsmail Cem'in Kültür Bakanlıkları döneminde bakan danışmanlığı görevinde bulundu. İzmir'deki *Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı*nın kurucusu olup şu anda başkanlığını sürdürmektedir. Kızı Ayşe Ergen, dedesinin teşviki ile müzik eğitimi aldı. Rüştü Bey, ne yazık ki, şu anda Dokuz Eylül Üniversitesi Senfoni Orkestrası keman sanatçısı olarak görev yapmakta olan torununun konserlerini izleyemeden hayata gözlerini kapadı.

³ Sema Şardağ, üç aylık iken vefat etti.

⁴ 1952 İzmir doğumlu Gülfer Keskin, Özel Çamlaraltı Lisesi'nden sonra, İzmir Ticaret Yüksek Okulu Pazarlama Bölümü'nü bitirdi. İş Bankası'nda çalıştı. İş, Can ve Cana isminde üç çocuğu oldu. Cana Keskin Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü mezunudur.

nişanını aldı. 1944'de, Türk Ansiklopedisi'nde müşavirlik ve madde yazarlığı yaparak, "B" harfinin tiyatro dışında kalan bütün Fransız Edebiyatı maddelerini yazdı. 1981 yılında Atayol dergisini yayınlamaya başladı. Aralık 1989'dan itibaren Milliyet Gazetesi'nde yazarlık yapmaya başladı. İran'da yapılan *Uluslararası Hafız Kongresinin* başkanlığını yaptı. Hayyam Rubaileri çevirisi, Milli Eğitim Bakanlığı Klasikler Dizisi'nde yayınlanmak üzere gönderilen 19 eser içerisinde en iyisi olarak değerlendirildi ve basıldı. İran edebiyatından yaptığı çeviriler nedeniyle kendisine, *Büyük Kültür Madalyası* verildi. Çoğu İran Edebiyatı ve İslâmiyet üzerine yazılmış 22 basılı kitabı vardır.

KİTAPLARI

1. *Edebiyatımızda Vatan Duygusu*; 1940.
2. *Allah'a Giden Yollarda (Klasik Şiirimiz cilt: 1)*; Radyo Gazetesi Matbaası, İzmir, 1959.
3. *Ömer Hayyam'ın Rubaileri*; Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 1960, 1961.
4. *Aşknâme (Ünlü Tercî-i Bend) Başlangıçtan Günümüze Kadar İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme*; Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 1962.
5. *Hazret-i Ali'nin Ölmeyen Özdeyişleri*; Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, 1963.
6. *Perişan Baba Tâher ve Çift Beyitler*; İzmir, 1966.
7. *Şiraz'lı Hâfız'dan III Gazeller*; Hepileri Matbaası, İzmir, 1970.
8. *Rubailer Hayyam*; Milliyet Yayınları Dünya Klasikleri Dizisi, 1973.
9. *Mevlânâ Tek Ciltte Mesnevi*; Başkent Yayınevi, Ankara, 1973.
10. *Allah Diyor ki*; Karınca Matbaacılık, 1976.
11. *Klasik Divan Şiirimiz*; Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, İnkılap ve Aka, 1976.
12. *Fars Bahçelerinden Altın Sözler (Hz. Ali, Mevlânâ Celaleddin Rûmî, Şirazlı Şeyh Sâdî ve Mohammed Hecâzî'den Özdeyişler*; Karınca Yayınları, 1977.
13. *Buhurî Zâde Mustafa İtrî*; Çanakkale Seramik Fabrikaları AŞ Yayını, İstanbul.
14. *Şair Sultanlar*; Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1982.
15. *Bütün Yönleriyle Hayyam Rubâileri*; Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul, 1985, 1997, 1999.
16. *Her Yönü ile Hacı Bektâş-ı Veli ve En Yeni Eseri Şerh-i Besmele*; Özgür Yayınları, Karınca Matbaacılık, İzmir, 1985.
17. *İslâm'da Sosyal Adalet*; Karınca Matbaacılık, İzmir, 1986.
18. *Mustafa İtrî Efendi*; Türk Büyüklüğü 147, Kültür Bakanlığı/1110, Ankara, 1989, 1992.
19. *Şark İslâm Klasikleri Rubailer (Seçmeler) Hayyam*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul, 1990.
20. *Besmele Tefsîri, (Tefsîr-i Besmele) Hacı Bektâş-ı Veli*, Kültür Bakanlığı Başvuru Kitapları, Ankara, 1993.
21. *Mevlânâ Ulu Sesi*, İzmir, 1993.
22. *Çocuklar Güzel Çocuklar*, Karınca Matbaacılık, İzmir.

EĞİTİMCİLİĞİ

Ankara'da; 4. Ortaokul'da Türkçe, Mûsikî Muallim Mektebi, Devlet Konservatuvarı ve Maarif Koleji'nde Edebiyât derslerini verdi. 1948'de, Milli Eğitim Bakanlığı'nda *Tercüme Kurulu Üyeliği* yaptı. İzmir Özel Türk Koleji ve Özel Çamlaraltı Lisesi edebiyat öğretmenliği görevinde bulundu. Ege Üniversitesi Gazetecilik Yüksek Okulu, Devlet Türk Müziği Konservatuvarı ve Manisa Gençlik ve Spor Akademisi'nde öğretim görevlisi olarak dersler verdi.

MÛSİKİ YÖNÜ

Rüştü Bey, mûsikî ile ilk diyalogunu, henüz 13 yaşındayken Bağlarbaşı'nda, Teneffüs sokağındaki evlerinde, büyük ablası Lütfiye Hanım'ın ud ve küçük ablası Münevver Hanım'ın keman çaldığı toplantılarda kurdu. Bu toplantılara katılan, Kadıköy'lü Tanbûrî Fuat Bey, Üsküdar'lı Kemânî Ziya Bey ve Lem'î Atlı'dan istifâde etti. Bu arada *Üsküdar Mûsikî Derneği*nin çalışmalarına katıldı.

1950'de sözleri kendisine ait olan ilk bestesini yaptı:
Râst, Curcuna

*Bahçende safâ hükmediyorken solayım,
Gösterme yüzün, verme sözün mahvolayım.
Rûhumda azap olmayacaksan, n'olayım?
Gösterme yüzün, verme sözün, mahvolayım.*

Aynı yıl, İzmir Radyosu'nun kuruluşu için büyük çaba harcadı ve bütün kadroyu oluşturup müdürlüğünü yaptı ve 1952'de Basın Yayın Genel Müdürlüğü'ne devretti. *İzmir Sanatçılar Derneği Başkanlığı*nı 18 yıl yürüttü. 1985'de kurulan Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korosu'nun kuruluşunda önemli katkılarda bulunarak, Sanat Danışmanlığı yaptı. 5 Şubat 1988'de, Başbakan Turgut Özal tarafından, Türk Sanat Müziği'ne hizmeti nedeniyle takdir plaketi verildi. TRT 1 ve TRT 2'de çok sayıda programda konuşmacı olarak yer aldı ve programlar yaptı. Güneri Tecer, Sezen Aksu, Sevim Tuna, Gönül Yazar gibi pek çok ünlü sanatçının hocası oldu. TRT Radyo sanatçılarına mûsikî edebiyatı dersleri verdi. Şarkıları, beste yarışmalarından ödüller aldı. 62 şarkının bestesi ona aittir.

Bestelerinde: Ahmet Haşim (1), Ahmet Muhip Dranas (1), Atilla İlhan (2), Fuat Edip Baksı (7), Fuat Bayramoğlu (1), Fuzûlî (1), Mehmet Çınarlı (1), Mustafa Sevilen (1), Orhan Veli Kanık (1), Osman Güngör Feyzoğlu (2), Şahap Gürsel (1), Uğur Gür (1), Ümit Yaşar Oğuzcan (3), Ümit Utku (2) ve kendisine (26) ait güfteleri kullanarak; Bayâtî (7), Bestenigâr (1), Bûselik (1), Hicâz (10), Hicâzkâr (1), Hüseyinî (1), Hüzâm (5), İsfahân (1), Kürdilihicâzkâr (1), Mâhûr (1), Muhayyer (4), Muhayyerkürdî (1), Nihâvend (4), Râst (13), Sabâ Zemzeme (1), Segâh (2), Sûzinâk (2), Tâhîr Bûselik (1) ve Uşşâk (5) makâmı ve Aksak (5), Aksak Semâî (2), Curcuna (4), Çifte Sofyân (1), Devr-i Hindî (2),

Düyek (18), Müsemmen (1), Nîm Sofyân (6), Semâî (6), Sofyân (3), Türk Aksağı (2) ve Yürük-Sengin Semâî (11) usûllerini tercih etmiştir. 11 bestesinin güfte yazarı tespit edilememiştir.

Ayrıca 24 adet güftesi; Alaeddin Yavaşça (4), Avni Anıl (3), Bekir Sıtkı Sezgin, Cevdet Çağla (3), Hüseyin Coşkun, İsmail Baha Sürelsan (2), Fehmi Tokay, Necdet Tokatlıoğlu, Rıdvan Lâle, Sadi Işlay (3), Selahattin Erköse, Teoman Önal, Yasin Garra Gülen, ve Yılmaz Yüksel tarafından bestelenmiştir.

SİYASET YILLARI

Ankara'dan İzmir'e yerleşmeleriyle birlikte, 1950 yılında, *Belediye Yazı İşleri Müdürlüğü* görevine başladı. *Cumhuriyet Halk Partisi Propaganda Kolu Başkanlığı* görevi ile siyasete girdi. *İzmir Belediyesi Teftiş Heyeti Başkanlığına* getirildi. "Belediye Reis Muavini" oldu ve bu görevde iken 1967 yılında emekli oldu. 1968'de CHP'den *Belediye Meclis Üyesi* olarak görev yaptı. 1983'de, Halkçı Parti'den *İzmir milletvekili* seçildi. Üç ay sonra istifa edip, Bağımsız milletvekili olarak mecliste çalışmalarını sürdürdü. 1987'de Doğru Yol Partisi'nden milletvekili adayı olsa da, parti değiştirenlere getirilen yasak gereği seçime giremedi. Siyasi yaşamını, bir İran atasözü olan *Küfr kon siyaset nekon* (Kâfir olun siyasetle uğraşmayın) diyerek özetledi.

VEFATI

Hastalığının yanı sıra, torunu Dost'un zamansız ölümünden büyük üzüntü duyan Şardağ, 27 Kasım 1994'de ebediyete intikal etti ve Narlıdere Mezarlığı'nda eşinin yanına defnedildi.

Vefatından sonra, Kemal Baysak'ın Belediye Başkanlığı döneminde, Bahriye Üçok Meydanı'nı Gün Sazak Bulvarı'na dik olarak kesen caddeye Rüştü

Şardağ adı verildi.

Sanat, edebiyat, eğitim ve siyaset ile her anı dopdolu geçen acı-tatlı 78 yıllık yaşamı boyunca yapmış olduğu üstün çalışmaları iftiharla anılacaktır.

Cucuma

RAŞİ ŞARKI

Rüştü Şardas

Bah- çu- da sı- fa hışk
me- di- yer- ken
So- la- yım a- man a- ca- nım
So- la- yım
Gö- sı- ter- me- yi- züm ver- me sı- züm
mah- vo- la- yım a- man a- ca- nım
mah- vo- la- yım
Ru- hum- da a- zale ol- ma- yı- cak
San ah Mo- la- yım SAĞ a- man
a- ca- nım mo- la- yım